

Temat: Powieść psychologiczna w XX-leciu międzywojennym – wprowadzenie do omówienia Granicy Z.Nałkowskiej.

1. Przyczyny rozwoju literatury psychologicznej na początku XX wieku.

Termin „psychologizm” został zaczerpnięty z języka greckiego, a dokładniej ze słowa *psyche*, oznaczającego „*duszę*”, „*życie*”. Określono nim te poglądy z różnych dziedzin nauki (np. pedagogika, teoria literatury, filozofia), w którym uważa, się, że **motywacje psychologiczne decydują o każdym aspekcie życia czy sztuki.**

Założenia

Ten nurt w prozie i XX-wiecznym dramacie na pierwsze miejsce wysuwa **analizę psychiki bohatera**, jego motywacji, potrzeb, poglądów. Postaci są traktowane przede wszystkim w kategoriach psychologicznych, z jednoczesnym zepchnięciem na dalszy plan wszystkich elementów dotyczących pochodzenia, wychowania, doświadczenia. Autor stara się przedstawić czytelnikowi stan ducha bohatera, naszkicować jego kompleksy, przybliżyć obsesje i rozterki, jakie powodują, iż jest wyobcowany, samotny, przegrany. W tym celu pisarze często redukowali akcję swoich utworów, by jeszcze bardziej uwypuklić psychologiczną warstwę dzieła. Stosowali także monolog wewnętrzny jako sposób ukazania emocji bohatera.

Na XX-wieczną powieść psychologiczną wpływ wywarły koncepcje psychologii i psychiatrii takich znawców tematu, jak Henri Bergson, Zygmunt Freud, Friedricha Adlera, Carola Gustawa Junga.

Przedstawiciele

W literaturze polskiej przedstawicielami psychologizmu są:

- Zofia Nałkowska (np. *Granica*),
- Maria Kuncewiczowa (np. *Cudzoziemka*),
- Michał Choromański (np. *Prolegomena do wszystkich nauk hermetycznych* (1958), *Schodami w górę, schodami w dół* (1967), *Słowacki wysp tropikalnych* (1969). Zbiór dramatów *Cztery sztuki bez znaczenia* (1959).
- Jarosław Iwaszkiewicz,
- Tadeusz Breza,
- Adolf Rudnicki.

2. Geneza powieści Granica Z. Nałkowskiej.

„Granica” powstawała w latach 1932 – 1935. **Daty te zbiegają się z członkostwem Nałkowskiej w grupie literackiej „Przedmieście”, której program skupiał się na kwestiach społecznych.** Fakt ten wpłynął na problematykę „Granicy”, która oprócz warstwy psychologicznej zawiera również pewną diagnozę społeczną. Pierwotnie powieść nosiła tytuł „Schematy”. Ukazała się jednak pod tytułem „Granica” w 1935 roku w wydawnictwie Gebethnera i Wolffa.

3. Konstrukcja powieści psychologicznej na przykładzie Granicy.

Kompozycja powieści wyraźnie wskazuje na kontynuację zdobyczy prozy awangardowej spod znaku Marcela Prousta czy Jamesa Joyce’a.

- *Granica* ma kompozycję klamrową, zaczyna się i kończy tym samym wydarzeniem – samobójczą śmiercią bohatera.
- W konsekwencji ukazuje życie z perspektywy śmierci, jak gdyby odwija zdarzenia, rekonstruuje czas utracony. Ma zatem układ retrospektywny.
- W efekcie narrator nie pragnie zainteresować czytelnika fabułą, już na początku prezentując jej finał. Ważne jest, jak doszło do sytuacji, w której znalazł się bohater, jakie były tego przyczyny?

Powieść Nałkowskiej ma dość skomplikowaną konstrukcję narracyjną. Ogranicza bowiem wszechwiedzę narratora, wprowadzając zamiast niej narrację z perspektywy danej postaci, stąd tak powszechne w utworze użycie mowy pozornie zależnej.